

การพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน

**Development on Enterprise Management System to Strengthen Community
Business Leader on the Way of Community-Based Tourism**

ธีระวัฒน์ จันทิก (Thirawat Chantuk)¹ ปวีณา สปีลเลอร์ (Pawina Spiller)²

ธีระ กุลสวัสดิ์ (Teera Kulsawat)³ ธงชัย ทองมา (Thongchai Thongma)⁴

นงลักษณ์ เจริญทอง (Nongluck Rienthong)⁵ สุปรานี เวชประสิทธิ์ (Supranee Vejprasit)⁶

ปกรณ์ มณีปกรณ์ (Pakorn Maneepakorn)⁷

¹รองศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Assoc. Prof. Dr., Faculty of Management Science, Silpakorn University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
อีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

Asst. Prof. Dr., Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala University
of Technology Isan Khon Kaen

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Asst. Prof. Dr., Faculty of Political Science and Law, Burapha University

⁴ดร., ประจำคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Dr., Faculty of Industrial Technology, Suansunandha Rajabhat University

⁵อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ หลักสูตรบัญชีบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ

Suvarnabhumi Institute of Technology, Bangkok, Thailand

⁶นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

Ph.D., Candidate of Doctor of Philosophy Program in Research and Statistics in Cognitive Science,
Burapha University

⁷อาจารย์พิเศษ, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Adjunct Lecturer, Faculty of Political Science and Law, Burapha University

Email: pawina9@hotmail.com

Received: 15 February 2023

Revised: 26 June 2023

Accepted: 30 June 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินของระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นโอกาสทางอาชีพ วิธีการศึกษาประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินบริบทและศักยภาพของชุมชน สำหรับระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การประเมินความเป็นไปได้ของระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการสร้างอาชีพ และได้มีการประมาณการรายได้รายจ่ายที่อาจจะเกิดขึ้น พบว่า อาชีพที่สามารถสร้างรายได้ได้แล้วในปัจจุบันและมีความเป็นไปได้สูง ได้แก่ อาชีพการต้อนรับการศึกษาดูงาน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากนมแพะ ได้แก่ โยเกิร์ต นมแพะ และนมแพะพาสเจอร์ไรส์ ความเป็นไปได้ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้กิจกรรมนี้ พบว่า มีความเป็นไปได้สูงหากชุมชนจะดำเนินการจะกินทุนภายใน 1 เดือน แนวทางการพัฒนาต่อยอดวิสาหกิจชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนโดยเน้นการสร้างอาชีพนั้น พบว่า ระบบบริหารจัดการมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากการดำเนินงานนั้นมีการวางแผนทางที่เอื้อต่อวิถีชีวิตในชุมชนและการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอนอันประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน 2) การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน 3) ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง และ 4) การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของชุมชน สำหรับระบบและกลไกในการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านของปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า การเข้าเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ทางกลุ่มไม่มีการปิดกั้นสมาชิก แต่จะเป็นการเชิญชวนให้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ สำหรับด้านของกระบวนการ (Process) การบริหารจัดการทางการเงิน ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีการวางแผนคิดว่าจะไม่ปันผลกลับไปเป็นเงิน แต่จะเป็นการปันผลกลับไปเป็นของใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค รวมถึงด้านของผลผลิต (Output) ที่ได้จากการดำเนินงานนั้นพบว่า มีชาวบ้านจำนวน 18 ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยคิดเป็นร้อยละ 20.93 สำหรับผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้คือเกิดการต่อยอดวิสาหกิจชุมชน โดยจะมีการทำชุมชนต้นแบบ โดยใช้หมู่บ้านชาวไทยมุสลิมเป็นชุมชนนำร่อง และให้เกษตรกรหมู่บ้านอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งวัตถุดิบให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจำหน่าย นอกจากนี้จะมีการทำผลิตภัณฑ์ที่สามารถเก็บไว้ได้นาน เช่น นมอัดเม็ด นมผง สำหรับไว้ชง เป็นต้น

คำสำคัญ: ระบบบริหาร, วิสาหกิจชุมชน, ผู้นำธุรกิจระดับชุมชน, การท่องเที่ยวชุมชน

Abstract

This research aims to investigate the financial feasibility of a community enterprise management system to strengthen community business leader on the way of community-based tourism, and to develop sustainable tourism guidelines with a focus on career opportunities. The methodology of this study consists of three steps: 1) assessing the context and community's potential for community enterprise management system to strengthen community business leader on the way of community-based tourism, 2) evaluating the feasibility of the community enterprise management system to strengthen community business leader on the way of community-based tourism, and 3) developing community enterprise management system to strengthen community business leader on the way of community-based tourism using Participatory Action Research (PAR).

The results of the feasibility study revealed that community-based tourism has high potential for career opportunities and generating income. Specifically, the study found that visit research receptionists and selling goat milk products such as yogurt and pasteurized milk are careers with high feasibility. The team also found that there is a high possibility for community-based tourism to be profitable and have a payback period of within 10 months. Regarding the guidelines for sustainable tourism, the study found that the community enterprise management system has high potential because the guidelines match the lifestyle of the community and allow for community participation in every stage. This includes participation in community activities, application of the Sufficiency Economy Concept in the community, learning from local wisdom, and development, conservation, and restoration of the ecosystem and environment that are conducive to the community's lifestyle. The Community Enterprise Management System for Thai Muslim Village Tourism has free membership with voluntary invitation. The financial management process is regulated such that there will be no monetary dividends, but rather consumer goods. 18 households (20.93%) participate in community activities. The development of the community enterprise includes developing a prototype community for community-based tourism and allowing agriculturists from other villages to supply raw materials for the community to produce processed products for sale. The community enterprise will also develop into a cooperative village, and the leader predicts that the village will receive more support from organizations.

Keywords: Management System, Community Enterprise, Business Leaders, Community-Based Tourism.

บทนำ

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมาก ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรม อย่างหนึ่ง ซึ่ง ประกอบด้วย ธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่ เกี่ยวข้องทางอ้อม หรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ การซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออกที่มองไม่เห็นด้วยสายตา (Invisible Export) เพราะเป็นการซื้อด้วยเงินตราต่างประเทศ การผลิต สินค้า และบริการต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อ ก็จะต้องมีการ ลงทุน ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศช่วยให้เกิดงานอาชีพอีกหลายแขนงเกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ทางด้านสังคมการท่องเที่ยวถือเป็นการพักผ่อนเพื่อ คลายความตึงเครียด และได้รับความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแตกต่างออกไป (ธีระวัฒน์ จันทิก และคณะ, 2565) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry) เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตรา ต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินได้ เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ที่ผู้อยู่ในท้องถิ่นได้เก็บมาประดิษฐ์เป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ขายเป็น ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว (พิมพ์วิภา ตราชูวนิช และณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย, 2565)

ทั้งนี้ ประเทศไทยมีการกำหนดนโยบายสำคัญไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในด้านการสร้างขีดความสามารถ ในการแข่งขันที่มุ่งยกระดับศักยภาพในหลากหลายมิติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ในมิติภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย หมวดหมายที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน โดยลดการท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณ สร้างการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย แต่ละจังหวัดจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอันโดดเด่น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) และถือได้ว่ามีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สมบูรณ์เป็นอย่างมาก (พิทักษ์ศิริวงศ์ และคณะ, 2558)

ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ แล้วประเทศไทยมีขีดความสามารถและมีความได้เปรียบด้านทรัพยากรพื้นฐาน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) ด้วยความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ในทุกจังหวัด และมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวด้วยแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีความสวยงามติดระดับโลก รวมถึงมีอุตสาหกรรมที่สนับสนุนเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนจนยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาอีกจำนวนมาก เมื่อพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยกับประเทศในทวีปเอเชีย โดยพิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ประมาณ 104 แห่ง เป็นรองประเทศจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย ตามลำดับ โดยแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาดของประเทศไทยมีชื่อเสียงมากที่สุด (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) ด้วยศักยภาพความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น

ส่งผลให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ในลักษณะเกี่ยวเนื่อง และเชื่อมโยงต่อกันเป็นลูกโซ่ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการคมนาคมและการขนส่ง ธุรกิจโรงแรมและที่พักธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก รวมถึงการจ้างแรงงาน การสร้างอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น จึงเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคทางหนึ่ง และในปัจจุบันได้มีการเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น (World Tourism Organization, 2022)

ในขณะที่อุปสรรคประการหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนต่าง ๆ คือ ศักยภาพของผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าทางการท่องเที่ยว บริบทชุมชน รวมทั้งอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของผู้นำธุรกิจระดับชุมชน ที่จะเป็นผู้พาให้เกิดการบริหารจัดการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนที่แท้จริง โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวตามบริบทของแต่ละชุมชนให้มีความสำคัญกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับ ศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะของแต่ละชุมชน การเรียนรู้จากชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวจึงกลายเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนอื่น (สุคนธอม ตันเจริญ, 2561)

ด้วยสาเหตุที่กล่าวมานี้ จึงก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองไปพร้อมกับการสร้างรายได้ที่มั่นคง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนในการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อการศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. เพื่อพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษา เรื่องการพัฒนากระบวนการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องตามประเด็นต่อไปนี้

1. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย ได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น โดยควรทำการประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ดังนี้ ผู้นำชุมชน และแกนนำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชน ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carol Key1 & Vijayan K. Pillai, 2006)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน ในการพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีการสนับสนุนให้จัดตั้งเส้นทางท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่น ๆ รวมถึงการจำหน่ายของที่ระลึกต่างๆ รวมถึงการสร้างเสน่ห์ให้กับชุมชนในการเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย ได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรมและศาสนาประจำพื้นถิ่น ซึ่งประกอบกับผู้ประกอบการต้องมีความมุ่งมั่นเข้าใจและเข้าถึงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น (ธีระวัฒน์ จันทิก, 2560)

2. แนวคิดผู้นำธุรกิจระดับชุมชน

ผู้นำธุรกิจหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ซึ่งนำพาในการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจ โดยผู้นำธุรกิจมีการปรับเปลี่ยนตนเองและองค์กรให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่รอดและสามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเชื่อมโยงกับการแข่งขันในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการตัดสินใจเพื่อเพิ่มโอกาสเพื่อความสำเร็จ และเติบโตของธุรกิจ ซึ่งผู้นำจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านแรก คือ ด้านการนำตนโดยเป็นผู้ที่มีความรู้ที่ทันสมัยและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความคิดเชิงบวก มีทัศนคติที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง และเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านที่สองคือ ด้านการนำทีม โดยเป็นผู้ที่สร้างขวัญและ

กำลังใจ จูงใจ บริหารทีม บริหารความขัดแย้ง เป็นผู้ติดต่อสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ สอนและฝึกอบรมเพื่อพัฒนางานของทีมในด้านต่าง ๆ ให้อุทิศเวลาในทีมมีความรู้ความสามารถ รวมถึงส่งเสริมให้ทีมปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรม และสำหรับด้านที่สาม คือ ด้านการนำองค์กร ผู้นำธุรกิจจำเป็นต้องกำหนด ทบทวน วิสัยทัศน์ เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารองค์กรอย่างเกิดความสมดุล ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างชาญฉลาดและเหมาะสมกับธุรกิจ (วรวรรษ เทียมสุวรรณ และคณะ, 2562) ทั้งนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจ และเข้าถึงบริบทของธุรกิจในระดับต่าง ๆ ประกอบกัน ตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนกระทั่งถึงธุรกิจระดับโลก เพื่อต่อยอดและเพิ่มโอกาสในการเป็นผู้นำธุรกิจ นำมาองค์กรธุรกิจ และชุมชนให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งผู้นำธุรกิจจะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทาง และขับเคลื่อนวิสาหกิจหรือธุรกิจระดับชุมชนให้ก้าวหน้าไปในทิศทางต่างๆ รวมถึงเกิดการพัฒนายอย่างเหมาะสมโดยสามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในระดับภูมิภาค และระดับประเทศต่อไปได้ (จินดาภา ลีนิวา, อัจฉรา เขมอักรเจตต์ และเบญจวรรณ เบญจกรณ์, 2564)

ทั้งนี้ องค์ประกอบของลักษณะกิจการหรือวิสาหกิจชุมชนเป็นการผลิตสินค้าหรือบริการที่มาจากอัตลักษณ์ ความรู้ความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งมีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน รวมตัวกันประกอบรายได้เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชน และระหว่างชุมชน ซึ่งบริบทของ ชุมชนนั้นมีการผันแปรไปตามสถานะเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิสาหกิจและความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาบริบทของชุมชนให้ดีขึ้นแบบพึ่งพาตนเอง ในอัตลักษณ์ของชุมชนด้วยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ตลอดจนการพัฒนา ระบบบริหารวิสาหกิจที่ทันสมัยในบริบทต่าง ๆ ของชุมชน จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้นำธุรกิจระดับชุมชนสามารถพัฒนาธุรกิจ บริบทของวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ดังนั้นการพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจ เป็นการเสริมหนุนจากวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การมีความรู้ ความสามารถในการประกอบกิจการที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอย่างดี การมีคุณธรรม เช่น ความโอบอ้อมอารี เป็นที่ยอมรับได้ในชุมชน ความเป็นกันเอง การประสานงานต่อรองต่าง ๆ ได้นั้น ว่าเป็นการเสริมสร้างผู้ประกอบการให้กลายเป็นผู้นำธุรกิจได้ (ธีระวัฒน์ จันทิก และคณะ, 2565)

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์การอนามัยโลกได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ว่ารูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน (จินตวิทย์ เกษมสุข, 2554) ดังนี้ 1) การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมายกำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลและประการสำคัญคือ การตัดสินใจด้วย 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร 3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม และ 4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่ากัน อาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวทางการมีส่วนร่วมนั้น สามารถสรุปได้เป็น 4 แนวทาง ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล (ธีระพงษ์ แก้วหาญ, 2543) การศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ สรุปผลจากข้อมูลที่ได้รับ เป็นการศึกษาในภาคเอกสารเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นซึ่งทำให้ทราบถึงความหมาย หลักการ ปัจจัยเงื่อนไข และอุปสรรคของการมีส่วนร่วม เป็นทิศทางในการศึกษา และเป็นประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งโดยชุมชนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำร่วมกันในการแสดงให้เห็นถึงความต้องการเข้าร่วม ความสนใจเข้าร่วม และการดำเนินการร่วมกันในการปรับปรุง พัฒนาสภาพในชุมชน และเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาของประเทศ จุฑุทธศาสตร์ การอยู่ร่วมกัน โดยหลักที่จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จคือการบูรณาการซึ่งเป็นการร่วมมือกันทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ

4. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด มีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) เน้นการปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้ นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ และเกิดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด โดยการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 6 ประการที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) การจัดการการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค 2) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น 3) ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว 4) การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น 5) การกระจายรายได้ และ 6) การจ้างงาน ทั้งนี้คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยใช้

ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสมและชาญฉลาด รวมถึงรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรม เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาวนานที่สุด คำนึงถึงความสามารถของธรรมชาติ ความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ประชาชนโดยได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นระบบที่มีการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้เกิดขึ้น ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม และสามารถพึ่งตนเองได้

5. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนมาร่วมมือกันทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายในลักษณะสหกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกัน มากกว่าการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ไม่แตกแยก แบ่งพวกและไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชนคือการเน้นการช่วยเหลือกัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562) ทั้งนี้ กฎหมายได้กำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจรไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปฐมภูมิ ส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้เหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ 2) ระดับสูงขึ้น ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาคุณภาพ การศึกษาวิจัยเทคโนโลยี และการตลาด การสร้างความเชื่อถือทางธุรกิจ และความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การประสานงานแหล่งเงินทุน เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคต และ 3) การส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยรัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน โดยแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ในที่สุด (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542)

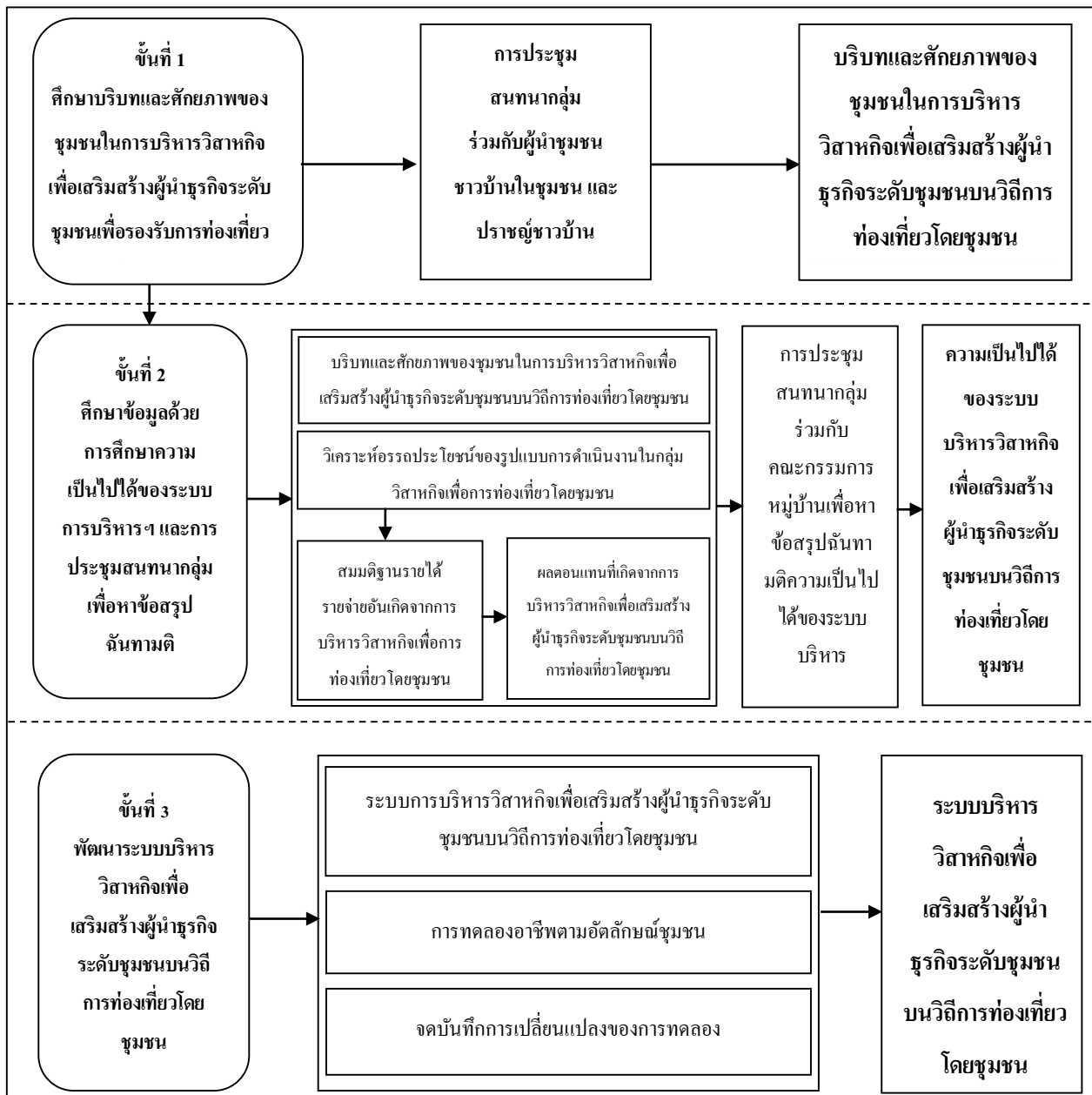
โดยการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความคิด เตรียมชุมชน เตรียมทีมงาน สืบหาข้อมูล เอาข้อมูลมาวิเคราะห์มาทำเป็นแผนเป็นโครงการและกิจกรรม ทำประชาพิจารณ์ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำ แนะนำ มีผู้นำชุมชนจากทุกหมู่บ้านในตำบลหนึ่งมาร่วมเรียนรู้กับผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านอื่น ๆ เดือนละครั้ง แล้วกลับไปดำเนินการขยายผลการเรียนรู้สู่ชุมชน ด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากการสื่อสารในระบบของชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์จน “รู้จักตัวเอง รู้จักชุมชน และรู้โลก” เกิดเป็นแผนชุมชนที่ปฏิบัติได้จริงในการสร้างระบบจัดการและการพัฒนาชุมชน และเกิดผล คือ ทำให้ชุมชนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปได้อย่างรู้เท่าทัน สามารถคิดและตัดสินใจได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกรอบงำ หลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์ มาสู่วัฒนธรรมข้อมูล

ความรู้ หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุก สืบค้น สำรวจ วิจัย แสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง หลุดพ้นจากวิธีคิดและวิถีจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยงบูรณาการ และจัดการแบบฉันทิพลึง ก่อให้เกิดผลไม่เพียงบวกแต่เป็นทวีคูณ รวมทั้งเกิดการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

6. ทฤษฎีเชิงระบบ

องค์ประกอบของระบบ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหรือสิ่งต่างๆ เพื่อดำเนินงานสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การได้ตั้งไว้ ดังนั้นภายในระบบจึงมีองค์ประกอบดังนี้ สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Output) โดยแต่ละส่วนจะต้องมีความสัมพันธ์และผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์การ นอกจากนี้ทั้ง 3 องค์ประกอบยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์การด้วย ในขณะที่องค์การต้องดำเนินกิจกรรมนั้น สิ่งที่จะช่วยให้้องค์การสามารถตรวจสอบว่ากิจกรรมต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีส่วนใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุง จึงต้องอาศัย ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งจะช่วยให้้องค์การสามารถปรับปรุง ตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process) (Schoderbek and Othors, 1990)

กรอบแนวคิดการทำวิจัยหรือสมมติฐานการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย

การพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีรายละเอียดของการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนในการบริหารวิสาหกิจ เพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

- 1) การศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชน โดยใช้เทคนิคการสังเคราะห์เอกสารด้วยวิธีการอนุมาน (Deductive Approach)
- 2) การหาข้อสรุปสันนิษฐานตามความเป็นไปได้ของระบบการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิธีการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปสันนิษฐานด้วยการจัดเวทีการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการหาข้อสรุปสันนิษฐานตามความเป็นไปได้ของระบบการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิธีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในส่วนของการประชุมสนทนากลุ่มกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 3 คน ชาวบ้านในชุมชน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 3 คน และ นักวิชาการ 4 คน ทั้งนี้จำนวนของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปตามเกณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดของโทมัส ทีแมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan, 1971) ที่มีข้อเสนอว่าหากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีจำนวน 13 - 17 คน จะเป็นระดับที่ให้ผลของอัตราการลดลงของค่าความคลาดเคลื่อน (Error) อยู่ที่ 0.54-0.50 และคงที่ที่ระดับ 0.04

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตในขณะที่ได้ดำเนินการกิจกรรมการวิจัยการสนทนากลุ่ม
2. การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตการณ์โดยที่ผู้วิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมการวิจัยแต่มีโอกาสดูร่วมในกิจกรรมในฐานะผู้สังเกตการณ์ เพื่อเป็นการศึกษาบรรยากาศและกิจกรรมต่างๆ
3. นักวิจัยเป็นเครื่องมือ หมายถึง ตัวนักวิจัยเองเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล นักวิจัยเป็นเครื่องมือชนิดเดียวที่สามารถปรับเข้ากับสถานการณ์การวิจัย ซึ่งไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้ทุกเรื่อง อีกทั้งสามารถใช้ความรู้แบบสามัญสำนึกแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เท่า ๆ กับใช้ความรู้ที่ได้มาจากทฤษฎี (Lincoln and Guba, 1985)
4. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง
5. สมุดบันทึก เพื่อจดรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดการวิจัย โดยใช้สำหรับจดรายละเอียดเหตุการณ์ต่างๆ ที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย สำหรับนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
6. เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน ในขณะที่สัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม
7. กล้องถ่ายรูปดิจิทัล เพื่อบันทึกภาพปรากฏการณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 วิธีการดำเนินงานวิจัยศึกษาข้อมูลด้วยการศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการบริหารฯ และการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อหาข้อสรุปฉันทมติ

การเก็บรวบรวมข้อมูล รวบรวมความคิดเห็นของการประชุมสนทนากลุ่ม และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 1978) เป็นการใช้กระบวนการวิธีที่หลากหลาย (The Multiple-Method Approach) ในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลประกอบด้วยสามรูปแบบ คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ด้านทฤษฎี และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม ในลักษณะของการหาความสัมพันธ์ของผลการศึกษานำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการหาข้อสรุปฉันทมติของความเป็นไปได้ของระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งผลการศึกษานั้น จะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงานการพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงาน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง อันจะก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. พัฒนาระบบการบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. การทดลองอาชีพตามอัตลักษณ์ชุมชน โดยจัดบันทึกการเปลี่ยนแปลงของการทดลอง

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินบริบทและศักยภาพของชุมชน สำหรับระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การประเมินความเป็นไปได้ของระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 3) การพัฒนาระบบบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

การพัฒนาระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ คณะผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ ประกอบด้วย 1) การศึกษาความเป็นไปได้ผลตอบแทนทางการเงินของระบบบริหารเพื่อการจัดการวิสาหกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยในส่วนนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นไปได้ที่เกิดจากบริบทของชุมชน พบว่า ชุมชนมีบริบทที่เข้มแข็งใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งเน้นการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ด้านการมีศักยภาพชุมชน มีทุนทางสังคม

ที่ดี ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการกำหนดแผนพัฒนา ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดีอันจะทำให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้มีความสำเร็จได้ เนื่องจากการมีรากฐานที่แข็งแรง ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของปวีณา ดันประยูร (2557) ได้ศึกษาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีตลาดโบราณลาดชะโด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน 2) รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นธรรม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการการท่องเที่ยวกับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้การดำเนินงานโดยคณะกรรมการชุมชน แบ่งหน้าที่ให้บริการตามความถนัดและความพร้อมของกรรมการ จัดทำรายการนำเที่ยวตามจุดเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนและการพักโฮมสเตย์ของชุมชน

จากการศึกษาความเป็นไปได้ของการดำเนินงานที่เกิดจากบริบทของชุมชนแล้วนั้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นไปได้ของระบบบริหารเพื่อการจัดการวิสาหกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นการสร้างอาชีพ และได้มีการประมาณการรายได้ รายจ่ายที่อาจจะเกิดขึ้น พบว่า อาชีพที่สามารถสร้างรายได้ได้แล้วในปัจจุบันและมีความเป็นไปได้สูง ได้แก่ อาชีพรองรับการศึกษาดูงาน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากนมแพะ ได้แก่ โยเกิร์ตนมแพะ และนมแพะพาสเจอร์ไรส์ คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดทำศึกษาความเป็นไปได้ของวิสาหกิจชุมชนบนวิถีการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้กิจกรรมนี้ พบว่า มีความเป็นไปได้สูงหากชุมชนจะดำเนินการจะคืนทุนภายใน 10 เดือน และอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return: IRR) ปีที่ 5 ได้เท่ากับ ร้อยละ 418 และมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value : NPV) ได้เท่ากับ 1,143,948.83 บาท มีค่ามากกว่าศูนย์ จึงเห็นควรนำลงทุนเนื่องจากค่า IRR มีค่ามากกว่าผลตอบแทนจากการลงทุนอื่น ๆ เช่น การนำเงินไปฝากธนาคาร ลงทุนในตราสารหนี้อื่น ๆ ทองคำหุ้นสามัญ และ NPV มีค่ามากกว่าศูนย์

ทั้งนี้ในมุมมองด้านการตลาดเพื่อเป็นการทำการตลาด 2 ทาง เปลี่ยนจาก In Side Out เป็น Out Side In ด้วยการนำอาหารไปขายภายนอกตามงานอีเว้นท์ หรือโรงแรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการขยายตลาดเพิ่มขึ้น และผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาต่อยอดวิสาหกิจชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยเน้นการสร้างอาชีพนั่น พบว่า ระบบบริหารจัดการมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากการดำเนินงานนั้นมีการวางแผนทางที่เอื้อต่อวิถีชีวิตในชุมชนและการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน อันประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติเป็นมุสลิม ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติจึงทำให้มีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือกัน โดยมีผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้านเป็นพลังขับเคลื่อน 2) การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน โดยแต่เดิมคนในชุมชนมีอาชีพหลากหลายทั้งเลี้ยงแพะ เลี้ยงไก่ ปลุกผักสวนครัว มีการทำเกษตรแบบผสมผสานโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาประยุกต์ใช้ โดยการนำของผู้นำชุมชนที่มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัวแบบหลากหลาย โดยไม่ให้ปลูกซ้ำกัน ในขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริม

เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นอยู่ด้วย เพื่อให้ชาวบ้านมีการพัฒนาตนเอง สอนกระบวนการผลิต การตลาด เพื่อเป็นการต่อยอดในอาชีพที่ยั่งยืนของคนในชุมชนให้มีรายได้ที่มั่นคงสามารถเลี้ยงดูครอบครัว ได้ 3) ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง ด้วยการนำความรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 4) การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของ ชุมชน จากการดำเนินงานนั้น ชาวบ้านในชุมชนเห็นด้วยกับการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เป็นการ สร้างมูลค่าให้หมู่บ้าน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตให้กับพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านที่ดำรงชีวิตใน พื้นที่นี้มาตั้งแต่กำเนิดนั้นทุกคนย่อมมีความรัก ความผูกพันกับชุมชน มีความหวงแหนในทรัพยากร จึงต้องการ ให้นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านนั้นมีความรัก มีความชื่นชมในธรรมชาติ ช่วยกันดูแล รักษาสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ ไม่ให้เสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเพื่อต้องการให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเก่า ๆ ดำรงอยู่สืบไปได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีระวัฒน์ จันทิก และคณะ (2560) ซึ่งพบว่าการพัฒนาอาชีพชุมชน ตามอัตลักษณ์หมู่บ้านมุสลิม ด้วยศูนย์บริหารจัดการบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้มีการพัฒนาอาชีพ ให้กับชาวบ้านในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และกลิ่นอายของความเป็นมุสลิม

จากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนในการบริหารวิสาหกิจเพื่อ เสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิธีการท่องเที่ยวโดยชุมชน และขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความเป็นไปได้ของ ระบบบริหารวิสาหกิจเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิธีการท่องเที่ยวโดยนำเสนอเป็นระบบและ กลไกในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างผู้นำธุรกิจระดับชุมชนบนวิธีการท่องเที่ยวโดย ชุมชน พบว่า วิธีการระดมสมาชิกเข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ใช้วิธีการให้ความรู้ถึงข้อดีของการจัดตั้งกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน ทำให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น การขอสินเชื่อทำได้ง่ายกว่าในการขอสินเชื่อรูปแบบ บุคคล และการช่วยเหลือของรัฐบาลเพิ่มขึ้น โดยการเข้าเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ทางกลุ่มไม่มีการปิด กั้นสมาชิก แต่จะเป็นการเชิญชวนให้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ให้คนที่เต็มใจ และมีความตั้งใจเข้าร่วมกลุ่ม ในเบื้องต้นชาวบ้านในหมู่บ้านก็มีความคิดเห็นตรงกันข้ามของการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนว่า การเข้า รวมกลุ่มกันจะทำให้เกิดการขัดแย้งกัน แต่ผู้นำชุมชนได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาของเกษตรกรที่ประสบ ความสำเร็จให้เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้รายอื่น ๆ มองเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น สำหรับ การบริหารการเงิน ได้มีการ จ้างเรื่องยืมเงินเข้า รายรับ รายจ่าย ให้กับสมาชิกกลุ่มได้รับรู้ในทุก ๆ เดือน สำหรับรายได้หลัก ๆ ที่ทาง หมู่บ้านได้รับเข้ามาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ นมแพะพาสเจอร์ไรส์ และ โยเกิร์ต

ในส่วนของรายได้ที่เหลือจากการหักต้นทุน จะเก็บไว้เป็นการปันผลกลับไปให้กับสมาชิก และ เก็บไว้เป็นต้นทุนค่าดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยในส่วนของการปันผลนั้น ทางกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนได้มีการวางกติกาไว้ว่าจะไม่ปันผลกลับไปเป็นเงิน แต่จะเป็นการปันผลกลับไปเป็นของใช้เพื่อการ อุปโภคบริโภค แต่ทั้งนี้การดำเนินงานก็มีการยืดหยุ่น ยกเว้นบางกรณี เช่น หากสมาชิกกลุ่มรายใดต้องการ นำเงินไปจ่ายค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ก็จะมีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อหามติในที่ประชุม ระหว่างประธาน กลุ่ม รองประธาน เภรัญญิก ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพิจารณาการจ่ายปันผลให้กับสมาชิกกลุ่มในกรณีที่ สมาชิกกลุ่มต้องการใช้เงิน สำหรับในการต่อยอดวิสาหกิจชุมชนนั้น จะมีการทำชุมชนต้นแบบ โดยใช้

หมู่บ้านชาวไทยมุสลิมเป็นชุมชนน่ารัก เป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงที่อยู่ในตำบลสามพระยา อีก 7 หมู่บ้าน เช่น การเลี้ยงแพะนม และมีการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากนมแพะ คือ นมพาสเจอร์ไรส์ โยเกิร์ต และให้เกษตรกรหมู่บ้านอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งวัตถุดิบให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจำหน่าย

นอกจากนี้จะมีการทำผลิตภัณฑ์ที่สามารถเก็บไว้ได้นาน คือ นมอัดเม็ด นมผงสำหรับไว้ชง เป็นต้น และจะดำเนินการขยายขยายจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสหกรณ์หมู่บ้าน ซึ่งจากการขยายตัวนี้ ผู้นำเห็นว่าจะทำให้ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของธรรมาวุธ ธิปไตย พรหมทัต และวัลภา ว่องวิวิธกุล (2556) พบว่า การศึกษาแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน มีโอกาสขยายตัวเชิงธุรกิจได้จึงต้องเริ่มจากผู้นำมีความสามารถ มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

จากภาพรวมการดำเนินงานที่ผ่านมาของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม พบว่า ได้มีชาวบ้านจำนวน 18 ครัวเรือน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของการเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่นอกจากจะเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม แล้วยังมีการดำเนินงานด้วยการเข้าร่วมเป็นจุดเรียนรู้ นำวัตถุดิบเข้ามาร่วมสนับสนุนขายในการทำอาหารรองรับการศึกษาดูงาน จากการทดลองเปิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นพบว่า ในพื้นที่ยังมีหลายสิ่งที่ต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ได้แก่ การประเมินขนาดพื้นที่ ในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว ควรมีการระบุจำนวนกลุ่มสมาชิกในการเข้าชมเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม เพื่อสลับหมุนเวียนกันเข้าดูงานให้จำนวนนักท่องเที่ยวแต่ละรอบไม่แออัดมากจนเกินไป สำหรับการออกแบบกิจกรรมที่ต้องพักอาศัยค้างคืนจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายของกิจกรรมที่สามารถรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมไม่ซ้ำ และการจัดลำดับกิจกรรม ก่อนและหลัง ระหว่างสถานที่ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวกลางแจ้ง ควรมีการสลับให้เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวตามช่วงอายุ อีกทั้งกิจกรรมการนำเสนอต้องมีความน่าสนใจและการพิจารณาวิธีการนำเสนอเนื้อหาผ่านการบรรยายแก่นักท่องเที่ยวจะต้องเรียบเรียงเรื่องราวที่เข้าใจง่าย

ทั้งนี้หากพัฒนาในด้านของศักยภาพทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นั้น ควรมีการเพิ่มจำนวนป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายในบริเวณที่สำคัญ และการเพิ่มจำนวนของ Guide Map ลักษณะของแผ่นคู่มือให้แก่นักท่องเที่ยว หรือมีจุดจัดแสดงที่ชัดเจน อีกทั้งการออกแบบเส้นทางจักรยานจำเป็นต้องมีการปรับพื้นที่ของถนนให้มีความสะดวกต่อการเข้าถึง คำนึงถึงระยะการปั่นแต่ละครั้ง ตลอดจนการเพิ่มจำนวนร้านสะดวกซื้อ และร้านจำหน่ายของฝากของที่ระลึกจากชุมชน สำหรับสินค้าจากชุมชนควรมีการถอดบทเรียนหรือเข้าสู่กระบวนการจัดการความรู้เพื่อให้องค์ความรู้อยู่กับชุมชนต่อไปทุกยุคทุกสมัย และจากผลการวิเคราะห์อรรถประโยชน์ของรูปแบบการดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม พบว่า

รูปแบบการดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีค่าอรรถประโยชน์สูงสุดคือ อาชีพรองรับการศึกษาดูงาน รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์จากนมแพะ ผ้าบาติก ผลิตภัณฑ์จากหนังแพะ และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ตามลำดับ

ทั้งนี้ การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวนี้ ควรมีการจัดลำดับความสำคัญที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด คือ อาชีพรองรับการศึกษา ดูงาน รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์จากนมแพะ ผ้าบาติก ผลิตภัณฑ์จากหนังแพะ และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ตามลำดับ ซึ่งการดำเนินการ ดังกล่าวเป็นการดำเนินงานที่ทางชุมชนเห็นว่ามีความต้องการทางการตลาด ทำให้สามารถบริหารจัดการด้านการตลาดได้ง่าย เนื่องจากมีความต้องการของผู้บริโภคอยู่แล้ว อีกทั้งยังเป็นการจัดการความรู้ด้วยการนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาต่อยอดสร้างมูลค่า ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของธีระวัฒน์ จันทิก (2560) ได้ศึกษาการประเมินอรรถประโยชน์ผลลัพธ์ต่อผลได้ของเศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร จังหวัดเพชรบุรี พบว่า หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญในรูปแบบการดำเนินงานใน 3 ประเด็น ได้แก่ การบริหารการตลาด การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร และการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

นอกจากการดำเนินงานข้างต้นแล้วเพื่อให้การดำเนินงานภายในชุมชนมีมิติที่หลากหลายในการรองรับนักท่องเที่ยว จึงควรมีการเสริมสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงานได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของวันทนา เนาว์วัน ลำยอง ปลั่งกลาง และชุมพล พิษพันธ์ไพศาล (2557) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกลุ่มควรจัดให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับอาหารที่ชุมชนเลือกและมีความพร้อมคือ กิจกรรมการทำอาหาร ประกอบการบรรยายให้ความรู้แลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน 2) ด้านคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ควรจัดกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สามารถเผยแพร่ได้ตามแนวทางของชุมชนเอง และควรเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจจริง 3) ด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม ควรจัดตั้งกลุ่มรับผิดชอบโดยตรงจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อดำเนินการภายใต้แผนงานที่ชัดเจนที่มีกรอบของระยะเวลางบประมาณ กระบวนการให้บริการ รวมทั้งแสดงศักยภาพเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระยะเริ่มต้น เช่น การจัดบ้านพักเป็นโฮมสเตย์ การจัดทำของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งโครงการวิจัยนี้ได้วางแนวทางไว้ให้แล้ว รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาในลักษณะการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชนในลักษณะ In Side Out มากขึ้น ตามที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชนเอง ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ควรศึกษาเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแพะและการปรุงอาหารจากแพะที่เป็นเมนูเฉพาะของชาวมุสลิม จะสามารถส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงแพะแบบครบวงจร เพื่อเป็นการพัฒนาสิ่งที่เป็นจุดเด่นและอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาจากธรรมชาติของชุมชนสู่ความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการใช้ศักยภาพของชุมชนเองที่มีในท้องถิ่นอย่างเต็มความสามารถ เพื่อพัฒนาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
2. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพากันและยกระดับชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก
3. ภาครัฐควรส่งเสริมและพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อเสริมศักยภาพให้ชุมชนมีเครื่องมือที่มีคุณภาพในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *คู่มือการดำเนินงานกิจการวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). *รายงานเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*. วันที่ค้นข้อมูล 12 ตุลาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.mots.go.th>.
- จินดาภา สีนีวา อัจฉรา เขมอัครเจตต์ และเบญจวรรณ เบญจกรณ์. (2564). คุณลักษณะภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารของผู้นำชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงรายจังหวัดเชียงราย. *HRD JOURNAL*, 12(2), 41-57.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2543). *กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม*. ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

- ธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรผู้สูงอายุที่มีผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดเพชรบุรี. *เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจปริทัศน์*, 12(2).
- ธีระวัฒน์ จันทิก. (2560). การพัฒนาอาชีพชุมชนตามอัตลักษณ์หมู่บ้านมุสลิมด้วยศูนย์บริหารจัดการบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีระวัฒน์ จันทิก, ปวีณา สปิเลอว์, ปภาวิน พชรโชติสุธี และธงชัย ทองมา. (2565). การพัฒนากลยุทธ์การสร้างแบรนด์ท่องเที่ยวเขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันตก. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 9(2), 54-81.
- ปราณี ต้นประยูร. (2557). การศึกษาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีตลาดโบราณลาดชะโด อำเภอฟักให้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์ และคณะ. (2558). การพัฒนาแนวทางบริหารจัดการชุมชน แบบมีส่วนร่วม เพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีอัตลักษณ์ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านมุสลิม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิมพ์วิภา ตราชวณิช และณัฐพงศ์ พันธุ์น้อย. (2565). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวคุณภาพในบริบทประเทศไทย. *สารศาสตร์*, 3, 497-508.
- รัชณี รูปหล่อ, ดุษฎี พรหมทัต และวัลภา ว่องวิวิธกุล. (2556). แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน. ใน *วารสารวิชาการและการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ฉบับพิเศษ การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 5 (158-171)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- วรวรรณ เทียมสุวรรณ, วัชรพล วิบูลยศรีน, ศิโรจน์ ผลพันธิน และเหม ทองชัย. (2562). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 15(2), 219-231.
- วันทนา เนาว์วัน ลำยอง ปลั่งกลาง และชุมพล พิษพันธ์ไพศาล. (2557). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: ผลิตภัณฑ์อาหาร วัฒนธรรมมุสลิม ชุมชนเมืองเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สุดถนอม ต้นเจริญ. (2561). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 8(2), 32-41.
- Key1, C., & Vijayan, K. P. (2006). Community Participation and Tourism Attitudes in Belize. *Interamerican Journal of Environment and Tourism*, 2(2), 8-15.

Denzin, N. K. (1978). *The research act: a theoretical introduction to sociological methods*.

New York: McGraw-Hill.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, Ca: Sage Publications.

Macmillan, T. T. (1971). The Delphi Technique., Paper Presented at the annual meeting of the California Junior Colleges Associations Committee on Research and Development, Monterey, California. (May 1971), 3-5.

Schoderbek, P. P., & Others. (1990). *Management System: Conceptual Consideration* (4th ed.).

Homewood, IL: Richard D. Irwin, Inc.,.

World Tourism Organization. (2022). *Best tourism villages of 2022 named by UNWTO*. Retrieved October 17, 2022, from <https://www.unwto.org/news/best-tourism-villages-of-2022-named-by-unwto>